

TTIP – GLOBALISAATIO JA PÄÄOMAN VAPAUS

VAPAAKAUPPASOPIMUS

TTIP (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*) on historian suurin vapaakauppa-sopimus. Toteutuessaan se loisi maailman laajimman vapaakauppa-alueen, joka kattaa 850 miljoonaa kuluttajaa ja puolet maailman bruttokansantuotteesta. Transatlanttisesta kauppa- ja investointikumppanuudesta on EU:n ja Yhdysvaltojen välillä neuvoteltu vuodesta 2013 lähtien. Vahvana tavoitteena oli saada aikaan sopimus vuoden 2016 loppuun mennessä.

Kauppasopimuksen tarkoituksena on vapauttaa kauppaa ja sijoituksia sekä avata vastavuoroisesti Euroopan ja Yhdysvaltojen markkinat. Tullimaksut ovat olleet perinteisiä vapaakaupan esteitä. Koska tullimaksut sopimuskumppaneiden välillä ovat jo nykyisin olemattomat, niiden poistamista merkittävämpää on muiden kilpailua rajoittavien kaupan esteiden purkaminen. Esteitä muodostavat lainsäädäntö, viranomaisten asettamat standardit, ehdot, toimintaohjeet ja rajoitukset sekä yritysten keskinäiset järjestelyt ja tavat. Sopimuksella mahdollistetaan tehostettu vastavuoroinen pääsy julkisten hankintojen markkinoille kaikilla hallinnon tasoilla ja julkisten palvelujen aloilla. Osana sopimusta on investointisuojaimekanismi.

TTIP-sopimusta perustellaan talousvaikutuksilla. Sen luvataan edistävän talouskasvua, parantavan kilpailukykyä ja vientiteollisuuden markkinoillepääsyä, tukevan yritysten kasvupotentiaalia, lisäävän sijoituksia, monipuolistavan kuluttajien valinnanvaraa, luovan uusia työpaikkoja ja parantavan siten työntekijöiden asemaa. Investointisuoja lisää rajat ylittäviä sijoituksia purkamalla sijoittamisen estei-

tä ja vahvistamalla sijoittajien oikeusturvaa. Eurooppalaisia muistutetaan siitä, että EU:n bruttokansantuote on merkittävästi riippuvainen viennistä ja kaupasta. Siten TTIP:n ansiosta teollisuustuotantoon perustuva bruttokansantuote nousisi. Sipilän hallitusohjelmassakin TTIP-sopimuksen solmiminen on asetettu tärkeäksi tavoitteeksi.

Sopimuksella olisi kattavat geopolitiittiset vaikutukset. Se tekisi EU:sta ja Yhdysvalloista maailmankaupan edelläkävijöitä ja tiennäyttäjiä. Talousvaikutusten ohella TTIP:llä on maailmanlaajuinen normatiivinen vaikuttavuus. Vastaisuudessa EU:n ja Yhdysvaltojen blokki määräisi pitkälti globaalin kauppa- ja investointipolitiikan säännöt, standardit ja ehdot. TTIP-sopimus toimisi myös mallina muille kauppa- ja investointisopimuksille ja vapaakauppa-alueille.

ANTIGLOBALISAATIO

Kun kauppavapautta vaaditaan, ”niin se tehdään vain työtätekevien luokkien aseman parantamiseksi”, Marx kirjoitti ennakkoiden TTIP:n markkinointia eurooppalaisille ja yhdysvaltalaisille.¹ ”Mutta onko kuultu kummempaa”, Marx jatkaa, ”kansa, jolle halutaan antaa hinnalla millä hyvänsä halpaa leipää, osoittautuikin kovin kiittämättömäksi.”²

Itseorganisoitu kansalaisaloite STOP TTIP on kerännyt Euroopassa kolme ja puoli miljoonaa tukijaa. Mitä enemmän tietoa TTIP:n sisällöstä on tullut julkisuuteen, sitä enemmän sen vastustus on kasvanut. Poliittisessa kiistassa kansa on laajalti vastustanut poliittisen eliitin, suuryritysten ja finanssikapitalistien sopimusmyönteisyyttä. Kirjainly-

henne TTIP on tullut merkitsemään globaalia uusliberalistista kasinokapitalismia, markkina-fundamentalismia ja monikansallisten suuryritysten toimintavapautta. Osana globalisaatiota TTIP herättää turvattomuutta ja pelkoa. Kotimaan talous vaarantuu, työpaikat menetetään, hyvinvointiyhteiskunta puretaan, rakennemuutos syrjäyttää heikompiosaisia, globaalin pääoman mahti jyrää kansallisen demokraattisen päätöksenteon, julkiset palvelut joudutaan ostamaan monikansallisilta yrityksiltä ja kansallisen kulttuurin ominaispiirteet liudentuvat.

Anti-TTIP mielenosoituksessa vierustoverinasi voivat olla laitaoikeistolainen ja vasemmostoradikaali. Yksi sinikaulustyötön on sonnustautunut Trumpin lippalakilla, toisen rintapielessä kimaltelee Sanders-pinssi. TTIP:n vastustus on tuonut yhteen toisiaan vierastavia elementtejä. Identiteettipoliittikkaan nojautuva kansallismielisyys käy yhtä jalkaa anti-globalisaatio-liikkeen kanssa. Tämä epäpyhä allianssi ei muodosta niinkään sellaista poliittista yhteisrintamaa tai kollektiivista poliittista subjektia, joka olisi yhdistynyt yhteisen idean – tosiasiallinen tasa-arvo; vaurauden yhdenvertainen jakautuminen; maailma, jossa oikeudet eivät perustu omaisuuteen eikä kehitys luonnon kolonisaatioon – nimissä. Löyhempänä yhdistävänä voimana on yhteinen vihollinen, TTIP ja globalisaatio. Vastaavasti EU-vastaisuus on tuonut yhteen osan vasemmistosta ja oikeistosta. TTIP ja EU niputetaan yhteen kansallisvaltioiden suvereniteettia nakertavina rajattomina ja epädemokraattisina hankkeina.

Puuttumatta taktisten liittoutumien tarpeellisuuteen määräytyissä tilanteissa, globalisaation, TTIP:n, EU:n tai Yhdysvaltojen populistinen yksiuolotteinen vastustus on pitkälti muutosvastarintaa. Slavoj Žižek on huomauttanut ideologisesta ja poliittisesta ongelmasta, joka sisältyy eurooppalaisen vasemmiston uuteen suuntaukseen, joka hylkää universalismin juurettoman globaalin pääoman hengettömänä poliittisena ja kulttuurisena vastineena. Žižekin mukaan vasemmisto omaksuu tällöin oikeistopopulistisen nationalismin pitäytyen

”me” vastaan ”he” logiikassa sillä erotuksella, että ”köyhien pakolaisten tai maahanmuuttajien sijasta ’he’ ovat finanssipääoma tai teknokraattinen valtiobyrokraatia”.³

Tällöin universalismista päädytään protektionistiseen omien rajojen puolustamiseen, kansallisvaltion idealisoimiseen, itseriittoisuuden kuvitelmaan ja identiteettipoliittikkaan. Vapaakaupan kategorinen vastustaminen päättyy rajoihin ja rajalliseen poliittiseen toimintaan. Rajojen liudentuminen, kansallisten sääntelyjärjestelmien vähentäminen, ihmisten ja tavarain vapaa liikkuvuus, viennin ja tuonnin esteiden poistaminen sekä rajat ylittävä poliittinen, kulttuurinen ja taloudellinen toiminta voivat lisätä globaalia tasa-arvoa, vähentää eriarvoisuutta sekä edistää maailmanlaajuisia solidaarisuutta. Eristäytymispolitiikka ei ole vain epärealistista globaalissa poliittisessa, taloudellisessa ja sosiaalisessa toimintaympäristössä vaan myös vastuun pakoilua globaaleista ongelmista.

Pitäisikö sitten asettaa niin vanhaa kuin uutta liberalismia vastaan jonkinlainen liberaalikkommunismi? ”Liberaalikkommunistit ovat todellisia maailmankansalaisia – huolehtiviaisia hyviä ihmisiä.”⁴ He uskovat, että globaalin kapitalismin kakku voidaan sekä syödä (esiintyä yhteiskunnallisen ja ekologisen vastuun kantajana, filantrooppina) että säilyttää (menestyä yrittäjänä, olla kovapintainen liikemies). Niinpä globaalit vapaat markkinat ja maailmanlaajuinen vastuu voidaan yhdistää niin, että kumpikin hyötyy. Liberaalikkommunistit ovat Žižekin mukaan jokaisen aidosti edistyksellisen kamppailun todellisia vihollisia.⁵

On selvitettävä tarkemmin, mikä TTIP:ssä on perustellusti vastustettavaa. Lenin piti protektionismia taantumuksellisenä. Se ”pidättää maan taloudellista kehitystä eikä palvele koko porvaristoluokan etuja, vaan ainoastaan oligarkiapösojen pientä koplaa”.⁶ Siksi venäläisten marxistien tuli hänen mukaansa kannattaa vapaakauppaa. Taustalla oli Marxin näkemys protektionismin vanhoillisuudesta. ”Niinpä, herrat, äänestänkin vapaakaupan puolesta”, hän sanoi puheessaan kaupavapaudesta.⁷

Protektionistit olivat vallitsevan asiantilan parhaimpia kannattajia. Työläisille he perustelivat kansallista suojelujärjestelmää sillä, että olihan parempi tulla maanmiehen riistämäksi kuin ulkomaalaisen. Tämä voi kuulostaa vieraalle, sillä marxilais-leniniläinen protektionismin kritiikki haudattiin Stalinin Neuvostoliitossa. Eivät Marx ja Lenin kritiikkitttä ylistäneet vapaakaupan autuutta. Vapaus kapitalismissa merkitsi ”pääoman vapautta puristaa tarkkaan mehut työläisestä” ja ainoastaan porvaristo saattoi nimittää yleismaailmallista riistoa yleiseksi veljeydeksi.⁸ Marx kannatti vapaakauppaa vain ja ainoastaan vallankumouksellisessa mielessä. Se johtaisi kansallisuksien hajoamiseen ja kärjistäisi kapitalistien ja proletariaatin vastakkaisuuden työläisten nähdessä todellisen orjuuttajansa – pääoman.⁹ Myös Lenin katsoi vapaakaupan jouduttavan kapitalismista vapautumisen kehitysprosessia. Silti kysymys vapaakaupasta ja protektionismista oli ”kapitalistinen kysymys, porvarillisen politiikan kysymys”.¹⁰

GLOBALIN KIISTAN POLITIIKKA

Edistyksellisen politiikan ei tulisikaan jäädä kiinni vapaakaupan ja protektionismin, globaalien ja kansallisten markkinoiden, globalisaation ja antiglobalisaation dualismiin. Lähtökohdaksi TTIP:n arvioinnissa olisi syytä ottaa Marxin vastaus omaan kysymykseensä ”mitä merkitsee kauppavapaus nykyisissä yhteiskunnallisissa olosuhteissa? Se on pääoman vapautta.”¹¹ Niinmenomaan tähän poliittiseen kysymykseen ja politiikan kysymykseen TTIP:n ongelmat liittyvät. Pääoman vapaus ilmenee kolmessa kohdassa: sopimusneuvottelut, sääntelyyhteistyö ja investointisuoja.

Sopimusneuvottelut. Sopimusneuvotteluissa talouden, juridiikan ja hallinnon asiantuntijat sekä politiikan eliitti ovat omineet TTIP:n omakseen varjellen niin sopimuksen sisältöä kuin neuvottelujen etenemistä kaikelta julkiselta keskustelulta. Kiistakysymykset on monopolisoitu sopimusneuvotteluihin, joihin

osallistujilta edellytetään asiantuntijuuden lisäksi joustavuutta ja kompromissivalmiutta – ja sitä, että osallistujille TTIP on lähtökohtaisesti tavoittelemisen arvoisin.

Greenpeacen toukokuussa 2016 julkaisemat salaiset neuvottelumuistiot osoittivat neuvottelujen polkevan paikoillaan EU:n ja Yhdysvaltojen olennaisten ristiriitojen seurauksena. Tästä Euroopan komissio ei maininnut EU-parlamentille huhtikuussa 2016 antamassaan julkisessa raportissa. Greenpeace perusteli julkaisemista sillä, että ne, joita sopimus koskee, eivät tiedä mistä neuvotteluissa on kyse. Edes EU-parlamentaarikot eivät saa vapaasti tutustua neuvotteluteksteihin ja puhua niistä julkisuudessa. Lissabonin sopimuksessa edellytetty avoin ja läpinäkyvä eurooppalainen hallinto ei ole toteutunut. Vaikka komissio väittääkin omaksuneensa TTIP-neuvotteluihin ”ennennäkemättömän avoimuuspolitiikan”,¹² vain joitakin komission raportteja ja tilannekatsauksia on julkistettu. Kaikkea neuvotteluista ei voida julkaista, mutta komission neuvottelukantojen esittelyt eivät täytä sen itsensä asettamaa avoimuuskriteeriä. Myös hallinnon riippumattomuus on kyseenalaista. Komissio on kuulut runsaasti monikansallisia suuryrityksiä, ja lopulta puoli vuotta neuvottelujen alkamisen jälkeen perustetussa neuvoa-antavassa ryhmässä myös ammattiliitot sekä kansalais- ja kuluttajajärjestöt ovat saaneet suunvuoron. Ne ovat kuitenkin voineet kommentoida vain niitä neuvotteluasioita, joita ryhmälle on kerrottu. Kansalaisille ei ole annettu tätäkään mahdollisuutta. Pääoma on laskettu mukaan. Kansan osana on osattomuus.

STOPTTIP -kansalaisaloite elää itseorganisoituna aloitteena, koska komissio epäsi sen rekisteröinnin. Lissabonin sopimuksella otettiin käyttöön eurooppalainen kansalaisaloite uutena demokraattisena vaikuttamiskeinona. Kansalaisaloitteella vähintään miljoona EU:n kansalaista voi kehottaa komissiota tekemään toimivaltuuksiensa rajoissa säädösehdotuksia.

Kansalaistoimikunnan komissiolle esittämässä kansalaisaloitteessa vaadittiin TTIP-

neuvottelujen lopettamista sekä sitä, ettei EU:n ja Kanadan välistä vapaakauppasopimusta (CETA) hyväksyttäisi.

Kansalaisaloitteessa komissiota pyydettiin suosittamaan Euroopan unionin neuvostoa kumoamaan päätöksensä valtuuttaa komissio aloittamaan TTIP-neuvottelut. Koska komission mukaan neuvoston valtuutus päätös ei ole lainsäädäntöasia, se ei kuulu komission toimivaltaan eikä kansalaisaloitteen piiriin. Komissio katsoi kansalaisaloitteen sisältävän myös vaatimuksen, että komissio olisi suosittelematta, että neuvosto hyväksyy neuvotellun sopimuksen tai että komissio suosittelisi neuvostoa tekemään päätöksen sopimuksen hyväksymättä jättämisestä. Vapaakauppasopimukset kuuluvat lainsäädäntöasioihin. Siten kansalaisaloitteella voidaan pyytää komissiota ehdottamaan sopimuksen hyväksymistä. Komission mukaan kielteinen suositus ei kuitenkaan ole lainsäädäntöasia eikä kuulu sen toimivaltaan. Niinpä sitäkään ei kansalaisaloitteella voida vaatia. Samoin oli asialaita jo allekirjoitetun CETA:n osalta.

Komission muodollinen tulkinta sivuutti EU:n perussopimuksen yhden perustavan periaatteen, demokratiaperiaatteen. Kansalaisten oikeus osallistua demokratian toteuttamiseen EU:ssa ei komission kansalaisaloitteen rekisteröinnin epäavvässä päätöksessä saanut minkäänlaista painoarvoa. Kansalaisaloitteen yhtenä keskeisenä tarkoituksena on luoda yhteyksiä ihmisten välille Euroopassa ja ”edistää Euroopan laajuista julkista keskustelua kansalaisille tärkeistä asioista”.¹³ Koska politiikka on erimielisyyttä, tasa-arvoista kiistelyä julkisuudessa maailman jakamisesta, kansalaisaloite on poliittinen tapahtuma. TTIP:tä halutaan kuitenkin nimenomaan varjella politiikalta. Sitä ei haluta poliittisen keskustelun ja kamppailun aiheeksi. Siksi komissio epäsi rekisteröinnin, vaikka demokratiayönteinen laintulkinta olisi ehdottomasti edellyttänyt rekisteröimistä ja poliittisen kiistan tunnistamista ja tunnustamista. Komission päätöksestä on valitettu Euroopan unionin tuomioistuimeen. Riippumatta tuomioistuimen ratkaisusta kansalaisaloite on jo nyt Euroopan

laajuisen politiikan asia ja oikeudenkäynti asianta on osa tätä poliittista tapahtumaa. Poliittikan tukahduttamispyrkimykset vain kiihdyttävät julkista keskustelua ja poliittista kiistaa.

Sääntely-yhteistyö. Vapaakauppa sinänsä, tullitariffien lakkauttaminen sekä erilaisten tulli- ja sertifiointimenettelyjen joustavoittaminen ja yhtenäistäminen ovat suotavia. TTIP:ssä keskeistä on kuitenkin EU:n ja Yhdysvaltojen sääntelyn yhteensovittaminen. Tarkoitus on poistaa eroavuuksia, ristiriitoja ja päällekkäisyyksiä sääntelyssä.

Globaalissa maailmassa tarvitaan kansainvälistä sääntely-yhteistyötä ongelmien ratkaisemiseksi. Tarvitaan globaalia oikeutta. Sääntely-yhteistyö voi parantaa sääntelyn tasoa, lisätä turvallisuutta ja tehostaa sääntöjen noudattamisen valvontaa.¹⁴ TTIP kuitenkin johtaa sääntelysuojan alenemiseen Euroopassa. Kyse ei ole vain yksittäisistä säännöksistä vaan sääntelyideologioiden yhdenmukaistamisesta. EU:ssa ja Yhdysvalloissa on kummasakin erittäin kehittyneet sääntelyjärjestelmät, mutta Euroopassa lainsäädäntö on monilla aloilla ehdottomampaa ja tiukempaa. Sääntely-yhteistyö heikentäisi eurooppalaisia työntekijöiden oikeuksiin, elintarviketurvallisuuteen, kuluttajansuojaan, tietosuojan ja ympäristönsuojeluun liittyviä oikeussääntöjä. EU:ssa ovat voimassa esimerkiksi eläinkokeet kosmetiikassa, muuntogeenisen ruuan ja hormonilihan kieltävät säännökset. Ne ovat ristiriidassa Yhdysvaltain vastaavien säännösten kanssa. Sopimuksen myötä ne saatettaisiin joutua kumoamaan, vaikka komissio toisin vakuuttaa: ”TTIP ei vaikuta näihin lakeihin.”¹⁵ Ohjaavana periaatteena on, että [sääntely-yhteistyön] tulokset eivät alenna voimassa olevaa suojelutasoa vaan sen tulisi pysyä samana tai parantua.”¹⁶ Oikeus ei ole pelkästään oikeussääntöjen luettelo vaan tapa muodostaa yhteistä maailma. Siten pitkällä aikavälillä TTIP vaikuttaa siihen, minkälais-ta Eurooppaa jaamme yhdessä.

Sääntely-yhteistyötä varten luodaan järjestelmä, jossa EU:n ja Yhdysvaltojen sääntelyviranomaiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa

kanssa. Ylikansallinen sääntely-yhteistyöelin valvoo, että TTIP-sopimusta noudatettaisiin lainsäädännössä, ettei uusin säännöksiin luotaisi kaupan esteitä ja että sääntelyssä pyrittäisiin yhtenäisiin normeihin. Se sallii yritysten ja hallitusten edustajien Atlantin kummaltakin puolelta vaikuttaa lakiesityksiin ennen kuin niistä keskustellaan parlamenteissa. Sääntely-yhteistyöjärjestelmä vaikuttaa siten ohjaavasti demokraattiseen lainsäädäntötyöhön.

Neuvotteluissa on myös esitetty, että kaikki julkiset palvelut, mukaan lukien koulutus, terveys- ja sosiaalipalvelut, sosiaaliturvajärjestelmä ja vesihuolto kuuluisivat TTIP:n piiriin. Jos näitä palveluja tuottaa valtio tai kunnat, niitä kohdeltaisiin tältä osin valtion tai kuntien omistamina yrityksinä. Tämä heikentäisi julkisten peruspalveluiden reilua saatavuutta ja laatua sekä lisäisi sosiaalista eriarvoisuutta.

TTIP:llä olisi jatkossa maailmanlaajuinen normatiivinen merkitys. EU:n ja Yhdysvaltojen välisellä vapaakauppasopimuksella voi parhaimmillaan olla positiivisia seurauksia kansainvälisen talouden, globaalien oikeuden ja ihmisoikeuksien kehittymisen kannalta. TTIP:n yhteydessä nämä mahdollisuudet on jätetty hyödyntämättä. Tony Blairin neuvonantaja Richard Cooper aikoinaan peräänkuulutti liberaalia uskolonialismia: ”Tarvitsemme uudenlaista imperialismia, sellaista, jonka ihmisoikeuksien ja kosmopoliittisten arvojen maailma voi hyväksyä.”¹⁷ Tarvitsemme ihmisoikeuksien, demokratian, oikeusvaltion ja kestävän kehityksen maailmallistumista, joskin nekin on alistettava poliittisen kiistan alaisiksi. Mutta emme todellakaan tarvitse minkäänlaista liberaalidemokraattista imperialismia, jota vapaakauppasopimus pahimmillaan merkitsee, joskin demokratian unohtaen.

Investointisuoja. TTIP:n ongelmallisimpia kohtia on siihen sisältyvä investointisuoja-riitojen sovittelumenettely (*Investor-state dispute settlement*, ISDS). Tämä antaa sijoituksia tehneelle yritykselle oikeuden haastaa valtio oikeuteen, jos se katsoo, että sitä on kohdeltu syrjivästi tai epäreilusti viranomaistoimin-

nassa. Sijoittaja voi myös haastaa valtion, jos se katsoo lainsäädännön, tuomioistuinten ratkaisujen tai hallintopäätösten muuttaneen toimintaympäristöä sijoittajan oikeutettujen odotusten vastaisesti. Tällainen muutos on oletettujen voittojen väheneminen. Esimerkiksi Yhdysvaltoihin rekisteröity energiayhtiö voi nostaa kanteen Suomea vastaan, jos eduskunta päättäisi tiukentaa hiilivoimaloiden ympäristövaatimuksia, nostaa minimipalkkoja, lyhentää työaikaa tai kansallistaa sen toimialan, ja vaatii korvauksia voiton menetyksistä, tappioista ja lisäkustannuksista.

Investointisuoja-riita ratkaistaan välimiesmenettelyssä, josta vastaa Maailmanpankin alaisuudessa toimiva Kansainvälisen investointiriitojen sovittelukeskus. Käsittely ei ole julkista eikä ratkaisusta ole muutoksenhakuoikeutta. Tapauskohtaisen välimiesoikeuden muodostaa kolme liike-elämään ja kauppaan erikoistunutta juristia, jotka eivät ole virkatuomareita eivätkä toimi tuomarin vastuulla. Nämä vaihtuvat tapausittain. Tämä on kokemusten mukaan heikentänyt ratkaisujen ennakoitavuutta.

TTIP loisi näin erillisen demokratian ulkopuolisen oikeusjärjestelmän, joka sivuuttaa kansalliset ja EU:n tuomioistuimet. Ihmisoikeussopimuksissa, EU:n perusoikeuskirjassa ja kansallisissa perustuslaeissa turvattu oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa menettää merkityksensä investointisuoja-riitojen käsitteilyssä.

Liike-elämässä välimiesmenettelyn käyttö on vakiintunutta. Tällöin on oleellista, että asianosaiset ovat sopineet sen käyttämisestä. Investointisuoja-riidoissa ratkaisun vaikutukset kohdistuvat veronmaksajiin valtiolle määrättyinä oikeudenkäyntikuluina (osapuolet maksavat omat kulunsa) ja vahingonkorvauksina, jotka saattavat nousta miljardeihin. Sen lisäksi ratkaisun seurauksena joudutaan harkitsemaan, onko lainsäädäntöä muutettava, jotta välttyttäisiin investoijien vastaavilta kanteilta (välimiesoikeuden ratkaisu ei sinällään edellytä muutosta lainsäädännössä). Kansalaiset,

joiden varallisuuteen ja demokraattisiin oikeuksiin välimiesoikeuden ratkaisu vaikuttaa merkittävällä tavalla, eivät ole sopineet välimiesoikeuden käyttämisestä ainakaan vastavalla tavalla kuin liike-elämässä.

EU on vaatinut välimiesoikeuden sijasta pysyvää investointituomioistuinjärjestelmää riippumattomine tuomareineen, julkisine kuulemisineen ja muutoksenhakumekanismineen. Tätä Yhdysvallat ei vaikuttaisi hyväksyvän. EU:n esitystä voi kritisoida siitä, että se jää puolitiehen. Miksei nimittäin vaadita, että riidat käsiteltäisiin olemassa olevissa yleisissä tuomioistuimissa?

Tuomioistuinmenettelykään ei ratkaise investointisuojaan perustavaa ongelmaa. Investointisuojaajärjestelmä ei uhkaa vain oikeusvaltiota vaan myös demokratiaa, sillä sijoittajille varataan epädemokraattinen ohituskaista vaikuttaa lainsäädäntöön. Lainsäädäntöä tai tuomioistuinikäytäntöä voidaan joutua muuttamaan välimiesoikeuden ratkaisun johdosta, mutta vielä enemmän saattaa olla vaikutusta jo kanneuhan käytöllä tai peräti sen ennakkoinnilla. Sijoittajat saattavat edellyttää, että voimassaolevaa lainsäädäntöä muutetaan tai uusia lakiesityksiä muokataan sijoittajaa tyydyttävällä tavalla. Muussa tapauksessa haaste miljoonien eurojen hintalapulla odottaa. Lainvalmistelussa jouduttaisiin kuulemaan tarkasti sijoittajien näkemykset. Lainsäätäjät saattaisivat varmuuden vuoksi ottaa huomioon jopa sijoittajien oletetut toiveet. Myös tuomioistuint ja muut viranomaiset joutuisivat toiminnassaan ja päätöksissään ottamaan huomioon sijoittajat.

Yksittäisten juttujen sijasta investointisuojaajärjestelmän suurin vaara on Martti Koskenniemen mukaan sen aiheuttamassa systematisessa muutoksessa. Kansainvälisillä sijoittajilla olisi mahdollisuus kyseenalaistaa julkisen vallan demokratiaan ja lakiin perustuvat päätökset vaatien ”julkista valtaa toimimaan itselleen edullisella tavalla”.¹⁸ YK:n lakimies Alfred de Zayas on vaatinutkin TTIP-neuvottelujen jäädyttämistä, koska ”emme halua dystooppista

tulevaisuutta, jossa yritykset päättävät asioista demokraattisesti valittujen hallitusten sijasta, [ja koska] emme halua jälkidemokraattista tai jälkioikeudellista kansainvälistä järjestystä”.¹⁹ Liberaalikomunisti TTIP-puolustaja yrittäisi ehkä oikaista väittäen globaalien vapaiden markkinoiden olevan demokraattisempia kuin parlamenttivaalit, koska markkinoilla kuluttajat äänestävät jatkuvasti ja tämä äänestäminen toteutuu maailmanlaajuisella tasolla.²⁰

Myös valtioiden väliset TTIP-sopimuksen tulkintariidat on tarkoitus käsitellä välimiesmenettelyssä. Sopimuksen tulkinnasta ja siten sen sisällöstä päättäisi viime kädessä demokraattisen oikeusvaltion ulkopuolinen instanssi. Näistäkään päätöksistä ei olisi muutoksenhakuoikeutta. Siten sopimustulkinnasta, joka on ihmisoikeuksien kanssa ristiriidassa, ei voisi valittaa kansallisiin tuomioistuihin tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. Ihmisoikeudet eivät toimisi enää vapaakaupan rajoina. Tämä mekanismi loisi ylikansallista transatlanttista oikeutta vailla demokraattista legitimitettä.²¹

”TTIP-ratkaisu on nimenomaan poliittinen”, kuten Koskenniemi sanoo.²² Edellä käsitellyt kolme kohtaa ovat poliittisen kiistan aiheita. En ole arvioinut tässä yhteydessä TTIP:n oletettuja talousvaikutuksia, jotka TTIP-sopimuksen ajajat ovat esittäneet objektiivisina tosiasioina. Heidänkin mukaansa bruttokansantuotteen kasvu olisi minimaalinen. Toisissa kannanotoissa sopimuksen taloudellisten vaikutusten on nähty olevan EU:ssa negatiivisia. Se, minkä taloustieteellisen teorian perusteella vaikutusarviot tehdään, on poliittinen valinta.²³

TTIP:n ongelma ei ole globalisaatiossa ja vapaakauppa-alueen muodostamisessa vaan huomattavassa poliittisen, taloudellisen ja oikeudellisen vallan siirrossa monikansallisille suuryrityksille. Joseph Stiglitzin mukaan se vahvistaa suuryritysten valtaa työläisten ja suuren yleisön kustannuksella.²⁴ Se on osa meillä olevaa globaalia prosessia, jolla talouselämää irrotetaan politiikasta, demokraattisesta valvonnasta ja oikeudellisesta kontrollista autonomiseksi järjestelmäksi.²⁵

TTIP on siten globalisaatiota vain ja ainoastaan kapitalismin globalisaationa. TTIP merkitsee globaalia pääoman vapautta, pääoman syrjäyttäessä demokratian ja *demoksen*, kansan poliittisen kiistan toimijana. On tunnistettava pääoman ja demokratian, kapitalismin ja (uuden) työn, markkinoiden vapauden ja oikeudellisen sääntelyn vastakohtaisuudet, joita TTIP ilmentää ja kärjistää. Palataan Marxiin. ”Älkää silti luulko, herrat, että arvostellessamme vapaakauppaa tarkoituksenamme olisi suojelujärjestelmän puolustaminen.”²⁶ TTIP:tä vastaan ei tule asettaa protektionismia ja nationalismia. Ei pidä jäädä kiinni tähän dualismiin vaan on toimittava sen yli, ali

ja poikkiteloin. Olennaista on, kenen ehdoilla, millä politiikalla ja mille ideoille uskollisena globalisaatio toteutetaan. Tämä on poliittisen erimielisyyden asia, pääoman ja tasa-arvon maailmojen ristiriita. Globaalia kapitalismia ja kansallismielisyyttä vastaan on luotava rajat ylittäviä politiikan näyttämöitä, tuotettava monikansallista toimintaa ja organisoitava ylikansallisia demokraattisia liikkeitä. Edistysellinen politiikka globaalilla tasolla ei tyydy vain vääryyden esiintuomiseen. Sen on oltava valmis toisenlaisen globaalimailman mahdollisuuden keksimiseen, avaamiseen ja luomiseen sekä aktiiviseen sitoutumiseen tämän mahdollisuuden toteuttamiseen.

— ARI HIRVONEN

VIITTEET

1. Karl Marx, Puhe kauppavapaudesta, Karl Marx ja Friedrich Engels, *Valitut teokset 2*. Kustannusliike edistys, Moskova, 1978, 301.
2. Marx, Puhe kauppavapaudesta, 301.
3. Slavoj Žižek, Dear Britain. *The Guardian*, 4.6.2016.
4. Slavoj Žižek, Nobody has to be vile, *London Review of Books*, 28(7) 2006. <http://www.lrb.co.uk/v28/n07/slavoj-zizek/nobody-has-to-be-vile> (vierailtu 12.5.2016).
5. Žižek, Nobody has to be vile.
6. V.I. Lenin, Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö, *Teokset I*. Karjalais-Suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike, Petroskoi, 1953, 425.
7. Marx, Puhe kauppavapaudesta, 317.
8. Marx, Puhe kauppavapaudesta, 315.
9. Marx, Puhe kauppavapaudesta, 317.
10. Lenin, Narodnikkilaisuuden taloudellinen sisältö, 425.
11. Marx, Puhe kauppavapaudesta, 314.
12. *Transatlanttinen kauppa- ja investointisopimus, Euroopan komission tilannekatsaus*, 27.4.2016, 8.
13. *Euroopan komission kertomus Euroopan parlamentille ja neuvostolle kansalaisaloitetta koskevan asetuksen (EU) N:o 211/2011 soveltamisesta*, COM(2015) 145 final, 2.
14. *TTIP ja sääntely: Yleiskatsaus*. Euroopan komissio 10.2.2015, 4–5.
15. *TTIP ja sääntely*, 6.
16. *Transatlanttinen kauppa- ja investointisopimus*, 5.
17. Richard Cooper, The New Liberal Imperialism. *The Observer* 7.4.2002.
18. Sanna Katila, Oikeusprofessori Koskenniemi TTIP-sopimuksesta: Tässä luodaan suursijoittajien hallitsemaa maailmaa. *Minimahti* 2016. <https://minimahti.net> (vierailtu 13.6.2016).
19. Phillip Inman, UN calls for suspension of TTIP talks over fears of human rights abuses. *The Guardian*, 4.5.2015.
20. Ks. Slavoj Žižek, How Capital Captured Politics, *The Guardian*, 13.7.2013.
21. Ks. Marko Juutinen, *TTIP-sopimuksen tavoitteet ja kritiikki: Onko syytä huoleen?* Attack, Helsinki, 2015, 23–24.
22. Sanna Katila, Oikeusprofessori Koskenniemi: TTIP-sopimuksessa piilee oikeusjuttujakin suurempi uhka. *Minimahti* 2015. <https://minimahti.net> (vierailtu 12.5.2016).
23. Juutinen, *TTIP-sopimuksen tavoitteet ja kritiikki*, i.
24. Joseph Stiglitz, A Letter to the U.S. Congress, 18.5.2016. <https://www.scribd.com/doc/265770405/Letter-to-Congress-Stiglitz-on-Trade-Deal> (vierailtu 13.6.2016).
25. Vrt. Koskenniemi, Katila, Oikeusprofessori Koskenniemi TTIP-sopimuksesta.
26. Marx, Puhe kauppavapaudesta, 316.